

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יב, תשכ"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

קלוזנר בוודאי זהו סימן טוב לחידושים מוצלחים. „אף אחד ממחדשי הלשון בעברית לא זכה להשריש מספר מרובה כל כך של מלות, דרכי-דיבור וצורות לשוניות חדשות, כמו שזכה לכך בן-יהודה“⁴⁷.

47. "קלוזנר, ערך „בן-יהודה“ באנציקלופדיה העברית ט', עמ' 133.

שמעון תודר

מקבילות מספרות חז"ל •

למימרותיו של ח' הזו

(„לשונו לעם“ חוב' קכ)

אדם זר ... — סבא בביתא פאחא בביתא (ערכין יט).
אוי לו לחיגר ... — אוי לו לעולם שאבד מנהיגו ואוי לה
לספינה שאבד קברניטה (ב"ב צא).
אוי לו מביאתו ... — אוי לי מיוצרי או לי מיצרי (ברכות סא).
ולואי שתהא ביאה כיציאה (יומא כו).
אי אפשר ... — מעין: אי אפשר לבר בלא תבן (ברכות נה).
נשים דברניות הן (ברכות מה).

* [לבקשתם של קוראים רבים נתן לנו המלקט לקט מקורות ומקבילות ממקורות קדומים לאמרותיו של ח' הזו, שהתבאו בקונטרס הקודם. להבא נשתדל להביא אמרות עם מקבילותיהן בצדן. — המערכתן]

הדבור מצוי בנשים (בר"ר פ"ע).

אין אדם... — אין אדם מת מפני הרעב אלא מפני בטלה
(אדר"ג פי"א).

אין בודקין... — מעין: אין בודקין מן המזבח ולמעלה
(פסחים ג).

אין הר... — מעין: לית תננא בלא אשא (זהר, נח).
כל אדם שאין לו אשה אינו אדם (יבמות סג).

אם גסים... — דוגמת: כאשר הם יורדים, יורדים עד עפר,
וכשהם עולים, עולים עד לכוכבים (מגילה טז).
אם צרה אין כיוצא בה אם שמחה אין כיוצא בה
(מרו"ר פ"א).

אשת עני... — מעין: אשת חבר הרי היא כחבר (ע"ז לט).
הדלות... — ע"מ: הדלת תסוב על צירה (משלי כו).
הוא בגרונו... — איהו בקרי ואתתיה בבוציני (מגילה יב).
הון ואון... — עשיר ורש נפגשו (משלי כב).
חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו (תהילים פה).

הכל יודעים... — הכל יודעים כלה למה נכנסה לחופה
(שבת לג).

הנר כזית... — פסחא כזיתא והלילא מתבר אגרייא (ירוש'
פסחים פ"ז).

הרי האדם... — הא גברא והא דיסקא (קידושין ע).
הר לפי... — הכל לפי גודל המידה (פאה פ"א).
הכל לפי תנאו (ביצה ל).

זה טוען... — טענו בחטים והודה לו בשעורים (ב"ק לה).
חציו בן... — מעין: חציו עבד וחציו בן חורין (גטין מא).

ישראל... — ישראל קדושין הן, יש רוצה ואין לו, יש שיש לו ואינו רוצה (חולין ז).

נגדי... — כקוף בפני אדם (ב"ב נח).

כל העולם... — עולם לקובה הוא דומה (ב"ב כה).

כל השערים... — כל השערים ננעלים חוץ משערי אונאה...
שערי דמעות לא ננעלו (ב"מ נט).

כלי לכלי... — יום ליום יביע אומר (תהילים יט).

כשני זרזירים... — אין שני זרזירים ישנים על דף אחד
(דב"ר פע"ה).

לא באר... — לא חילק ידענא ולא בילק ידענא (חולין יט).

ראוי להזכיר את הדרוש של ר' לוי על הפסוק "זכור

את בוראך" (קהלת יב): "בוראך" "בארך" "בורך",

ששימש אסמכתא לשלושה דברים של עקביא בן מהללאל

(ירוש' סוטה פ"ב).

לא בהם... — לא טעם ולא ריח (ויק"ר פ"ל).

לא כל הרוצה... — לא כל הרוצה ליטול... יטול

(ברכות טז).

לא כל התנורים... — לא כל הנשים ולא כל העצים ולא

כל התנורים שווין (פסחים מח).

אין כל הקדירות צריכות תבלין (ביצה יד).

למדנים... — נשים עם בפני עצמן (שבת סב).

למקום... — למקום שאני אוהב שם רגלי מוליכות אותי

(סוכה נג).

מלח... — מלח ממון חסר (כתובות סו).

מסורסות... — ע"פ: סרס המקרא ודרשהו (ב"ב קיט).

מפני ... — מפני ד' דברים הזקנה קופצת על האדם...
 מפני אשה רעה (תנחומא, חיי שרה).
 נוח לו ... — מוטב לי להקרא שוטה כל ימי ולא ליעשות
 שעה אחת רשע (עדויות פ"ה).
 נטפל ... — הוי זנב לאריות (אבות פ"ד).
 כזנב הלטאה (חולין כא).
 נעשה ... — עשו את העיקר טפל ואת טפל עיקר (תנחומא,
 מטות).
 עשה ... — עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות (שבת קיח).
 קלה ... — כלה כמות שהיא (כתובות טז).
 רב ... — רעב בעיר פזר רגליך (ב"ק ס).
 שוטה — בכור שוטה (ב"ב קכו).
 שלא לבייש — שלא לבייש את מי שאין לו (תענית כו).

יחזקאל קוטשר

„איר ע“

בטור הלשון, „הארץ“, 23.12.1960, דן ד"ר מ' גושן-
 גוטשטיין ברשימתו „דרך עראי“, בין השאר, אף בבניין,
 שבו משמש השורש הזה בעברית. הוא אומר: „הכתיב
 אירע אינו אלא שמירת כתיב חז"לי, שבו יוצגה לעתים
 תנועה חטופה במעמד זה על ידי יו"ד. הכתיב אירע
 מייצג את צורת הקל הארמית ארע — האל"ף כאלו בחטף
 סגול (!) והעתיד הוא: יארע בקל, והמקור לארע — הכול
 בבניין קל“.